

De Derde Afzending
Van de , in het

RYK DER DOODEN

Gehoudene t'Samenspraak tusschen den Onthalsden
H^r. JOHANN:GOTTFRIED RÖSNER,

Geweezen Hoog-geächte President en Opper-Bur-
germeester der Stad THORN , en

D^r. MARTINUS LUTHERUS:

Van deezen Inhoud:

*Zoo staat het tegenwoordig tot Thorn , en met
de Weereld-bekende THORNSCHE
RELIGIE - ONRUST , en de
daar in tot nu toe , zoo wel In
als Buyten Thorn , Aan-
merkelyke Gevolgen.*

Hic Meta Malorum!

Hier is het Dooden-Ryk , hier woond de stille Rust,
Des Ong'luks Dool-hof sluyt zich zelfs aan deeze Kust.

Uit het Hoogduyts Vertaalt.

TE A M S T E R D A M,
By J. de RUYTER, Boekverkooper op de Agterburgwal, naast
het Hoekhuys van de Stillsteeg, aan de Oostzyde, 1725.

RYK DER BOODEN

JOHANN GOTTHELD RÖSNER

D. MARTINUS LUTHERUS

als Bayern Thron, Ann-
markelike Gevelgen

Hier is het Dooden-Ryk, hier woont de Rijkle Koning

TE AMSTERDAM
By J. de KUYTER, Boekverkooper op de Afdelingwal, naar
Pot. 8. 11. 66

A
verd
loof
te h
heit
der
dere
D
gem
den
in d
maa
vert
No
mel

HT

V
gen
eene
gesch
ik f

An grootmoedige Zielen valt niets ter weerd be-
tragtigs waardiger in de oogen , als onder on-
verdiende Vervolgingen ontzett'lyke proeven haarer Ge-
loofs-stantvastigheid , op Bloeddruypende Voetstappen ,
te hebben afgelegd : want hunne pryswaardige lydzaam-
heit is noyt grooter geweest , als wanneer zy , na den aart
der ondergaande Zon , den onwaardige Weereld , dien hel-
deren Glans komt t' onttrekken.

Dit is de Aanmerking geweest , welke onpartydige
gemoederen , over de Dood van den tot Thorn Onthals-
den , mitsgaders voor de Wereld ongelukzaligen , maar
in den Hemel wel-aangeschrevene President *Rösner* , ge-
maakt hebben ; in dervoegen , dat ook , tot niet weynig
vertroosting des zelve , na zyn gelukkiglyk doorgestaan
Nood-lot , dit volgende stuk is bekend gemaakt , naa-
melyk :

De Spreekende DOOD-KIST van den , in 't

THORNSCHE RELIGIE-OPROER,

Onthalsden President *Rösner* , aan de omstaande
Geloofs-genooten :

VErwondert u niet , gy Omstanders , dat gy van een Dood-
Kist werd aangesprooken , immers zyn wel eer Leeflooze din-
gen Redenen toegeschreven , waarom zoude ik , die tot bewaaring
eenes stantvastigen Martelaars der Euangelische Luthersche Kerk
geschikt ben , dan ook niet aan dergelyke Vryheit deel hebben ? zoo
ik swaarigheid maakte te spreken , dan mogte misschien de Dood-

Baar in plaats van my dat doen, ja ook zoo die mochte swygen, zoo zouden dog andere leeven-looze schepselen tot uytbreiding, van 't geene ik heb voorgenomen te zeggen, met tongen zoeken te waapenen.

Ik ben niet van zints U, myne Omstanders, te wyzen op de kostelykheit, welke de konstige hand van myn meester aan my heeft laten zien, want de droevige omstandigheden, die tot het maaken van my aanleyding hebben gegeven, hebben niet meer als eenige t'zaamengevoegde Planken begeert: ook wil ik niet, dat gy de plaats myner begraafenis, ten opzigte van de gewoonlyke luyfter, op andere tyden aan voornaame Lyken gedaan, met verwondering zoudt beschouwen: want gy zult niet dergelyks vinden, maar wel een meenigte begeerige Motten en Wormen, welke op de aan my beruflende en haar toegeschikte spyze wagten. Maar myn inzicht is, dat gy de ontzielde Perfoon, welken ik tot een onderaarts Rust-bedde dienen moet, met een naauwkeuriger overweging zult beschouwen; ik naamelyk vervat in myn kleyn begrip een groot Man, niet juyst na de uytwendige gestalte, want die hadde hy met veel andere menschen gemeen, maar ten opzichte van zyn deugden en hoedanigheden, zyne godsdienstigen yver en verdiensten, welker groote ik van andere ten hoogste onderscheyde. 't Is de Onthalsde *Rösner*, dewelke, of hy schoon de naam niet van een Roos ontleent heeft, zoo is hy dog in zoo ver een Rooze gelykformig geworden, wyl hy eensdeels met het Roozen-Purper van zyn bloed zigh den weg tot het Graf, zonder zyne schuld, gebaant heeft; en ten anderen als een Roos lyden moet, dat in den mond der onverstandigen en onbezonnene, de aangenaame reuk der lieflyke Roozen; en bekoorlyke kragt der welriekende bladeren op de tonge van een Padde is tot Vergift geworden. 't Is de Onthalsde *Rösner*, daar ik van spreek, wegens zyne Geboorte een Man van een voornaam Geslagt, want zyn Vader is tot Thorn geweest de Heer *Tobias Rosner*, Koop-man en Raad, en zyne Moeder de Dogter van de Heer *Jonas Wendens*, van goede middelen, Burger en Koop-man tot Thorn: voerende van zyn Geboorte, de volgende Woorden tot een Devis:

Virtus

Virtus Virtutum Semen ;

Dat is:

De Deugd is 't Zaad der Deugden.

*Nooyt broeyd een Arend, als een Arend, zyns gelyken,
Des Ouders Deugde-Vuur, steekt ook de Kind'ren aan,
En schoon zy wierden eens, op haare tyd tot Lyken,
Het is genoeg, haar Deugd en Roem, kan noyt vergaan.*

Zyn Stand belangende zoo was onze *Rösner* Zalf: , een Publicq Persoon, en een Man van verdiensten, nademaal hy alhier tot Thorn in zyne Geboorte-Stad in de veertig Jaar, in 't begin als Secretaris, daar na als Raads-man, maar eyndelyk ; als President en Burgermeester trouwelyk heeft gedient, zoo dat het *Devis* van zyn standt was : *Dat virtus honores* , De Deugd geeft Eer.

*Door Deugden klimt men op tot Waardigheên en Eeren,
Hoe meer de bitze Nyd ons van dien trap wil weeren,
Hoe hoger ons de hand van voorspoed steld in stand
Want Deugd gepaart met Dienst kroont ook het Vaderland.*

Aldus heeft onze *Rösner* het Vaderland gediend, maar het zelve konde hem tegen de Vervolging niet beschermen, en in plaats, dat Thorn zyn Hooft met onvergankelyke Lauweren had moeten zien pronken, zoo moeste zy 't zelve (door het Scherp-rechters Swaard van 't Lighaam gescheyden) bejammeren. Was nu zyn geboorte een blydschap der Ouders, zoo zoude hen in 't tegendeel zyn ongelukkige Dood [wanneer zy dezelve beleeft hadden] ontallyke traanen uyt de Oogen geperst hebben. Ten minsten hebben zy zigh by hare tyd niet ingebeelt, dat zyn Doods-dag hem zoo zoude smerten, als zy door den dag zyner Geboorte verblyd waaren. Zyne Religie aangaande, zoo was onze *Rösner* een Euangelisch-Lutherfch Christen, zulk een, dewelke in zyn hert geschreven hadde de Woorden Petri: *Zyt altyt bereydt tot Verantwoordinge aan een yegelyk die u rekenschap afeycht van de hoope die in u is ;* 1 Petr: 3: 15.

Heeft hem nu zyn Euangelifch Gelove door den H: Doop in 't boek der Zaligheid aangeteekent , zoo gefchiede zulks ook na bereykte 65. Jaaren in het boek der Martelaars. Hy zogte een opgereezen Religië - Tumult te stillen , maar even deeze Vreede - lievendheit , maakte hem tot een flaaſ van een verſchrikkelyk Nood-lot. Hy die aan het Tumult onſchuldig was , wierd voor den allerſchuldigſten verklaart.

Aliis inſerviēdo conſurnebatur.

Met andere te dienen wierd hy verteert.

Op den dag aan welken het Nood-lot den Tour der wreedheit over hem beſlooten hadde , ging hy nog des morgens met alle geruſtheit in de Vroeg-Predicatië , doch hadde het geluk niet dezelve uyt te hooren , maar wierd als een gevangen met het grootſte geweld daar uyt gehaalt. Den 5 December A^o. 1724. moeſte hy zig voor de Commiſſie ſtellen , niet om zich te verantwoorden , maar om zyn dood vonnis aan te hooren. Hy wierde tot het Swaard gecondemneert , niet als of hy de dood verdient hadde , maar om dat de Jeſuiſche Religië-yver , of om beter te zeggen , om dat de Antipathië der Jeſuiten tegen de Lutherſchen , die ſpreuk had verkoren , 't geen eertyts een betooverde Statuë in Spanjen voerde :

Wy doen wat wy willen.

De dag voor de Executië hadde hy in zyn Gevangenis nog Pardone ende te gelyk het Leven kunnen behouden , had hy willen reſolveeren , zyn Euangelifche Lutherſche Religië met de Rooms-Catholyke te verwiffelen , maar hy zag deeze aanbieding van verandering aan als de Thraciſche Honig , die wel zoet vanſmaak ſcheen , maar in hun werking 't doodelykſte Venyn gelyk was. De zevende December was zyn ſterf-dag , den welken hy ook met aanschouwing des Swaards Grootmoedig tegen ging , en Ridderlyk voleynde.

Hadde het in der Jeſuiten magt geweest , zy hadden van herten gaarne alle de Lutherſche tot Thorn uytgeroeit , maar eene verborgene hand des Hemels heeft het te rug gehouden , en dat is het 't geene men zegt :

Oſten-

*Ostendunt terris tantum fata, neque ultra
Esse Sinunt.*

*Het noodlot laat alleen, zich zien voor onze oogen,
Maar 't is haar niet vergunt iets verder te vermoogen.*

Des niet te min moesten nog verscheydene Euangelische Zielen hem in zyn Martelaarschap door een geweldige dood vergezelschappen, zoo dat zyn val veele met hem te grond velde, en zoude ook nog meer met zich gesleept hebben, zoo niet de groote sughtmoedigheid van zyn Kon: Maj: daar was tussen gekomen, en dat ook eenige andere zich niet by tyds hadden weg gemaakt. Zoo sterft dan, 't is waar, onze *Rösner* na het Lighaam, maar niet na de Ziel, want dezelve verhefte zich van de bloedige Rechtplaats na den Zetel der Sterren, om aldaar *pro præmio constantiæ*, de Kroon der Eeuwige Zaligheid deelagtig te worden. Hoe! is dan uw President dood, gy Euangelische Thorners? gy zegt ja! want hoe hadde hy anders zyn Huys met een Dood-Kist, zyn Eerenkleed met een Dood-Gewaad, en het Raad-Huys, met een donker Dood-Graf verwiszelen kunnen? gy hebt gelyk, en ik heb ook gelyk, wanneer ik beweere, dat hy nog werkelyk leeft. *Virtus Rösneriana post funera vivit*. De deugd van *Rösner* leeft ook na zyn dood. Hy leeft in zyn Verdiensten voor het Vaderland, want de Heylige *Themis* heeft zyn hoofd met de onverderffelyke Lauwertakken van een onvergangkelyke na-roem gekroont: Hy leeft in 't geheugen van het Euangelische Burgerfchap, als in een Tempel der Eeuwigheit: Hy leeft in de geduurzaamheit van zyn Geloof, waar voor hem ook de Kroone der Gerechtigheit van zyn Verlofser is toegelegd. *Satius ipsi fuit mori, quam scandalo dato vitam contra conscientiam conservare*. 't Was hem beeter te sterven als, na een gegeve schandvlek, het leven tot nadeel van zyn geweeten te bewaaren.

Ondertuffchen beschouwt hier (gy bedroeft Thorn in my) een President met een afgehouden Hoofd, de vroomigheid tot in 't bloed, en de onschuld tot in de dood vervolgd: Maar leert ook te gelyk dat

dat aan onzen onthalsden *Rösner* is waar geworden het geene dat *Syrach* zeyd Cap. 13. aan 't laaste veers: *Wel hem, die geen boos ge-weeten heeft, en wiens toeverlaat hem niet is ontvallen.*

Dit stuk, gelyk 't zelve in het Ryk der Levenden met tamelyke toejuyching in 't ligt is gekomen, alzo kwam 't zelve ook in 't Ryk der Dooden te voorschyn, en was aan den Heer *Rösner* zelfs geädresseert, dien het zelve ook niet mishagde. By deeze Miilive bevond zich een kleyn Pakje met dit opschrift:

Zoo staat het tegenwoordig tot Thorn met de Wereld-bekende Thorn-sche Religie-onrust, en de daar in tot dato zoo wel In als Buyten Thorn aangemerkte gevolgen.

Uyt dit Opschrift beloofde zich *Rösner* een tamelyke voor-raad van *Thornsche Nieuwigheeden*, en noodigde daarom voor de opening van het Paquet Doct^r. *Luther* tot zich, om het *Thornsche* nieuws met malkander door te leezen; als nu dezelve verscheen, en de pligtsplegingen van welkomft waaren gewiselt, zoo wierd de aangekomen nieuwigheit onder het volgende discours gemeen gemaakt.

De

R

H

N

wigh
Heer
Beley
verbl

Ik
die v
waar
het r
meyn
onder
Gep
Lut

De Derde Afzending

Van de, in het

RYK DER DOODEN

Gehoudene t' Samenspraak tusschen den Onthalsden

H. JOHANN: GOTTFRIED RÖSNER,

Gewezen Hoog-geachte President en Opper-Burgermeester
der Stad THORN, en

D. MARTINUS LUTHERUS:

LUTHERUS.

N

A dat wy in onze Laatste t' Samenspraak de Catholyke Inwyngs-Predicatië in de Maria-Kerk tot Thorn, onderzocht, ende te gelyk de een' en andere Aanmerking daar over gemaakt hadden, zoo ben ik verder zeer begaerig geweest iets van den voortgang der Thornsche Nieuwigheeden te hooren: maar ondertusschen kan ik niet verbergen, myn Heer, dat ik my ongemeen over de tot in den dood bevestigde Beleydenis van alle de Geëxecuteerde Lutherse tot Thorn, heb verblyd.

RÖSNER.

Ik hebbe niet anders geweten, waarde Lutherus, als dat zy alle, die wegens de Thornsche Religië-Onrust myne Mede-gevangene waaren, by de Euangelische Religië standvastig zyn gebleven; maar het tegenwoordig voorkomende Nieuws wedspreekt myn goede meyning, die ik daarvan gehad hebbe. Want ik vinde hier, dat een, onder de ter Dood Veroordeelde Burgers, met namen *Heyder*, is Gepardoneert, na dat hy voor de gecommiteerde Inquisiteurs, de Lutherse Religië had afgeswooren, en die van de Rooms-Catholyke

B

aan-

10
aangenomen:

Waarlyk deeze Tyding ontzet my geweldig, en ik weet niet, wat ik daar toe zeggen zal, behalven dat ik hier een klaar bewys vinde, dat de grootste misdaad van my, de met my tot Thorn Geëxecuteerde, en op andere manieren vernielde Persoonen, is geweest de Euangelische Religie, aangezien dat, als zy het voorbeeld deezes afgevallenen hadden gevolgd, zy niet alleen het Proces op een gants andere wyze zouden hebben gevoert, maar ook dat het Vonnis heel anders zoude zyn uytgevallen.

L U T H E R U S.

Myn stelling is altyd dit geweest: *Verdoemt niet, op dat gy ook niet Verdoemt en word*, en alzo wil ik over den afgevallenen niet oordeelen: genoeg is het dat een yder hier namaals wel zyn Rechter zal vinden; ondertuffchen weet ik ook wel dat het waar is 't geen Christus zegt: *Wie my verloochent voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor mynen Hemelschen Vader*. Ik heb noyt voor goet gevonden de Menschen met geweld tot aanneeming myner Euangelische Leere te dwingen, ik zoude my ook nog voor God, nog voor Menschen hebben weten te rechtvaardigen, by aldien ik deeze of geene Geloofs-genooten hadden willen verdoemen, maar in tegendeel heb ik ook noyt voor goet gekeurt, als deeze of geene van de eens erkende Waarheit was afgevallen, waar in hy als door zyn Geboorte was gestelt. Ik hebbe een Licht in de Kerk aangestooken, ende het zelve niet onder een Koornmaat, maar op een openbaare Kandelaar gestelt; wil zigh de Wereld daar van bedienen, zoo staat het dezelve tot haaren dienst; wil zy niet, *habeat Sibi*. My en veele andere heeft het tot op deeze uure nog niet berouwt, dat ik dit Licht gevolgd ben. Maar als het al om en om komt, zoo zal deeze tot Thorn afgevallene *Heyder* misschien tegenwoordig van de Roomsche Religie zoo veel weten als hy van te vooren van de Euangelische geweeten heeft, dog een yder mag zyne huyd te markt dragen, ik ben tegenwoordig tot geen Ziel-zorger meer aangestelt.

Rö-

R Ö S N E R.

Wy hebben eenerley gedachten met malkander aangaande de Religie zaaken, doch ik vinde hier een ander Nieuws, waar uyt ik zie, dat de Lutherfche tot Thorn, na dat zy afstand van de fchoone Maria-Kerk hadden gedaan, ook verpligt zyn geweest, vier Plaaten in den Raad met Rooms-Catholyke te laten bekleeden, welke Verkiezing dan ook op den 14. Dec: 1724. zyn voortgang heeft gehad: door dewelke twee Roomsche Burgers, hoewel van Joodfche afkomst, en nog twee vreemde tot Senatores (Raadsheeren) Verkooren wierden. Met de Verkiezing is het dan gedaan, en de *Intraaden* zullen de Beurs ook wel vinden, maar dewyl alle vier Nieuw-Verkoorene geen Duyts verstaan, en dat allo zaaken in de Duytsche Taal verhandeld worden, zoo weet men niet, hoe deeze *membra in confessu Senatorio*, (deeze Leeden in de Raads-Vergadering) te recht zullen komen.

Maar het is t'aanmerkelyker, dat een Hoedemaker, die te gelyk een bedurve Koopman is, en die nog leezen of fchryven kan, tot Scheepen benoemt is. Wat dunkt u, waarde Lutherus, van deeze Raads-Verkiezing?

L U T H E R U S.

Wat zal ik daar toe zeggen? die geene verdenk ik niet, welke, zonder haare verdienften, tot zulk een eerwaardig Ampt geraaken, want vooreerst, zoo is de Tytel smakelyk, het Gezag verzeld hem, en een vette Buyk zal by hen wel de beste Negotië zyn; maar de andere zyn zoo veel te meer by my verdagt, welke diergelyke *subjeeta inidonea promoveert* (onbekwaame onderwerpen gevordert hebben.) Het hiet wel, niemand zeyd: *Saepe etiam est olitor verba opportuna locutus*, een Warmoesier heeft ook dikwils een woord van pas gesproken. Maar *omne simile claudicat*, ergo etiam & hoc. (Alle gelykenis gaat mank, derhalven ook deeze.) Ten minften zal het Raadhuys zich slecht op deeze helden verlaten kunnen; Ten ware dat stomme Orakels ook met onbekende hoedanigheden

waaren voorzien, of *per habitum infusum* (door een ingefforte hebberlykheit) tot Professooren der *Curialifchen* (Hoog-Leeraars der Stads) Weetenschappen geraakt waaren. Dog die eene Taal of Weetenschap niet verftaat, kan zich ook niet verfpreeken, en wie dat zich in geen *negotius publicis* openbaare (dat is: Stad of Land-raakende) zaaken fteeken kan, die heeft ook voor geen verantwoording te vreezen.

R Ö S N E R.

Miffchien kan het zyn, dat de Heeren Jefuiten veel liever zien, dat onnoozele Menschen tot Raaden zyn verkooren, als Verftandige en Ervaarene, wyl zy de eerste veel eerder tot haar wil bepraaten kunnen, als wanneer zy met fcherpzinnige en Vaderlands gezinde voorwerpen te doen hebben. Maar hoe dat de Magiftraat van Thorn daar toe gekomen is, dat zy vreemde tot haar Mede-Litmaaten hebben verkooren, dat kan ik niet begrypen: Nademaal, zoo veel ik my erinnere, tot Thorn, uyt kragt der Stadts-Wetten, geen gewoonte is, vreemde tot een Raads-plaats toe te laten. Dog ik vinde hier weêr wat nieuws, 't geen hier in beftaat, dat de Jefuiten voor de fchade by hun aan het Seminarium, of de Hooge School, geleden, vorderen 35000. Flor. en dat zy daar van ook reeds de *Liquidatie* van de gepretendeerde fom hebben op gemaakt.

Myn God! hoe zeer vergiffen zich die Geestelyke Vaders in deezen eysch! Egter zal de Stad Thorn wel, om vreedens willen, tot de Betaaling moeten verftaan, maar wat zal de Confcientië van deeze Heeren Paters daar toe zeggen! Ten waare, dat zy die *refervatio mentalis*, of Zin-behouding, by de tegenwoordige tyd tot een a la Modifch Geloofs-Artykel hadden gewettigt. Ik als een eerlyk Man, kan by ja en neen verzekeren, dat haar geleden fchaade, niet over 1000. kan bedraagen, en terwyl hier nog by komt dat het gantsche Collegië, geen 35000. guld. waard is; zoo kan ik niet begrypen hoe dat zoodanige pretensie, na regten, tegens die Stad kan geformeert werden.

Miffchien
groote fchade
ten af van
maar of n
vraag; o
zullen da
doen: H
den ande
dat het i
der gepr
genadigt
Ondertu
de ik de
eft tonde
der de
een and

Ik b
Jefuite
Rösner
egter g
tot bet
den, is
Comm
den, v
ke aan
oorzaa

Wa

L U T H E R U S.

Misschien kan het zyn, Myn Heer, dat de Jesuiten daarom een groote som hebben ge-eyft, op dat zy zich veel zonden kunnen laaten af dingen. Eyschen kan men eyndelyk, zoo veel als men wil, maar of men het begeerde altyd bekomen kan, dat is een andere vraag; dog het zy daar mede zoo als het wil, de goede Thorners zullen daar geen zyde by spinnen, maar wel een oog toe moeten doen: Het zal hier ook wel wezen, als in andere gevallen, wie den ander over kan, die steeke hem in de sak, maar ik zou denken, dat het in dit geval niet aan de Jesuiten staan zal, op de betaaling der gepretendeerde Som te dringen, maar die zal wel van de allergenadigste uytpraak van zyn Kon. Majest. van Poolen afhangen. Ondertusschen als ik de Jesuiten een Raad zoude geven, zoo zoude ik dezelve tot de Letter-Konst wyzen, daar staat: *Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.* ('t Is het werk van een goede Herder de Schaapen te scheeren en niet te villen.) Maar laat ons tot een ander Nieuwe-tyding over-stappen.

R Ö S N E R.

Ik ben te vreden: Want of men dacht, dat de Wraak-zugt der Jesuiten met het Bloed van den Onthalsden President, de Heer Rösner volkomen voldoening zoude genomen hebben, zoo is dat egter geheel mis, terwyl deszelfs nalaatenschap aan de Stad Thorn tot betaaling der schade, volgens voor-geven der Jesuiten geleden, is toegewezen, zynde tot dien eynde drie afgezondene van de Commissië tot inventariseering der goederen in zyn Huys gezonden, waar by allerhande buytensporigheden wierde gepleegt, 't welke aan de Familië van Rösner wel een verlies van 3000. Flor. veroorzaakte.

L U T H E R U S.

Wat zegt gy tot deeze tyding, waarde Rösner?

R Ö S N E R.

Wanneer ik my nog in het Ryk der Levenden bevonde, Myn Heer, en na den aart der geïntereffeerde Menschen, aan de Tydlyke Goederen was gehegt zoo zoude my zeekerlyk die aan myne Middelen gedaane schade niet al te wel behaagen, maar nademaal ik nu een inwooner van 't Ryk der Dooden ben, alwaar nog het bezit van Aardsche goederen, nog de bekommerlyke verkryging der zelve meer plaats heeft, zoo zie ik deeze Tyding met onverfchillige oogen aan; behalve dat ik de myne wegens 't verlies dat zy daar by geleeden hebben eenigzins beklagee. Hadde ik myne Goederen, gelyk als 't helaas! veele Menschen doen met regt of onregt t'zamen gefchaept, en my alzo met arme Menschen-fweet, en Bloed verrykt, zoo moefte ik denken dat my 't zelve ook trof, gelyk men plagh te zeggen: *de male quæfitis non gaudet tertius hæres.* Kwalyk gewonne goed komt niet in de derde hand. Maar ik heb daar geen deel aan, dewyl ik het altyd met de Schriftuurlyke Geloofs-fpreuk heb gehouden: *Het weynige, dat de Rechtveerdige heeft, is beter als den overvloet veeler Godtloozen.* Pf. 37. v. 16. Maar waarom het den grooten God behaagt toe te laten, dat andere infamelen wat zy niet hebben gezaayd, blyft voor myne oogen verborgen; en de myne moogen zich met Job troosten: *De Heer heeft genomen, de Name des Heeren zy Gelooft.* Job. I. v. 21. De Hand des Heeren is daarom nog niet verkort, hy kan het met de myne maaken, als met Job, dien hy tweemaal zoo veel weder gaf, als hy te vooren hadde Job. 42. 11.

L U T H E R U S.

Ik pryze uw ingetoogenheit, Myn Heer, maar wat is dat voor een klyn Aanhangel, dat by 't voorige nieuws is gehegt?

R Ö S N E R.

Het is een gedicht, 't welk een Zinryke Pen my ter Eeren ende vertroosting by myn Nood-lot, aldus heeft opgestelt:

Van

Van Zeeve
Als 't B
Men n
Zag R
Schier be
O jammer
Wel eer
Het blo
In Engela
Des Konin
Regt k
De M

Het is
het zelv
moedigh
had kon
wien uv
wel we

(a) M
brachten
Draag-fo
Drie-man
weerele
den 7. D

(b) J.
mult, 't
om dat h
geârrefte
met onv

(c) A
Jacob der
toen de S
den flag
gler ibid.

*Van Zeven booze tuygt die dagh December Zeven,
 Als 't Burger-Meester paar kwam op 't Scharvot te sneven,
 Men nam hun Hoofden weg, ô wat een Treur-geval!
 Zag Romen CICEROS (a) ons Thorn zag RÖSNERS (b) val
 Schier beide even oud, toen zy dit moesten lyden.
 O jammer, als het Hoofd der Burgers zoo moet schyden!
 Wel eer maakte op deez dag zig ook een Beul gereed:
 Het bloedig Slag-zwaard blonk al van de scheede ontkleed
 In Engeland voor drie, wien egter nog verschoonde
 Des Konings goede gunst, (c) die 't kwaad met goed beloonde,
 Regt Koninklyk; dog hier wierd goed nog bloed verschoont.
 De Moord-Rol speelt vol uit een gruwel nooit vertoont.*

L U T H E R U S.

Het is buyten twyffel, dat door dit Troost-Gedicht, wanneer
 het zelve by uw Leeven te voorschyn was gekomen, uwe Groot-
 moedigheid ten hoogsten zoude zyn vermeerderd, wyl gy daar uyt wel
 had konnen merken, dat 'er tot Thorn nog Menschen waaren, aan
 wien uwe Onschuld klaar in de oogen heeft gescheenen. Ja ik wil
 wel wedden, dat uw gewezen Mede-gevangene, de Vice-Presi-
 dent

(a) M. T. Cicero, Rooms Burgermeester, wierde uit Wraak over den vol-
 brachten Moord aan Jul. Casar, schoon hy die niet had konnen beletten, van de
 Draag-stoel gescheurt, en zyn Hoofd, dat hy vry uytstrecte van Popillio, wien het
 Drie-manschap zulks hadde belast, met een gaauwigheit Afgefabelt. In 't Jaar des
 weerele 3907. den 7. December, oud 64. Jaar ziet Zieglers Schouplaats der Tyd
 den 7. December.

(b) J. G. Rösner, Burgermeester van Thorn, wierde uyt Wraak over het Tu-
 mult, 't welke de Evangelische aan het Collegie der Jesuiten hadden gepleegt,
 om dat hy het zelve niet na genoegen had verhindert, van de Poolse Commissie
 gearresteert, en des morgens vroeg den 7. Dec. in het 66. Jaar zynes Ouderdoms
 met onverzaagde uytstrekking zyns Hoofds, op de plaats van 't Raad-huys, onthalt.

(c) A°. 1603. den 7. Dec. wierd uit Wraak over de voorgenomen Moord, aan
 Jacob den Eerste Koning van Engeland, een groote Executie vastgestelt, maar
 toen de Scherp-rechter op de plaats van 't Casteel te Wincester al gereed stont om
 den slag te geeven, kwam 'er nog Pardon voor drie groote Vry-Heeren. *Vid Zie-
 gler ibid.*

dent *Zernecke*, niet het allerminste bedenken zoude genomen hebben u tot in de Dood te vergezelschappen, wanneer hem een medelydende Pen van een onpartydig Poët, dergelyken Gedicht, in plaats van een Graf-schrift, had aangeboden.

R Ö S N E R

Hy zoude wel blyten zulk Gedicht de Recht-Plaats met my vrymoedig betreden hebben, indien het zoo ver met hem gekomen was, en ik hebbe zoo veel te minder oorzaak hier aan te twyffelen, terwyl ik alhier een bijzonder bylegend voortreffelyk getuygenis van zyn Heldhaftig genomen besluyt van te Sterven, in de volgende Woorden aldus vinde: Na dat den Vice-President *Zerneck*, den 5. December: des avonds ten 9 uure, de Dood door den Capiteyn *Rehling* (na den Heyligen en alleen wyzen wille Gods) wierd aangekondigt, en wel op die Voorwaarden dat, als hy van Godsdienst veranderde, hy het Leven zoo wel als alle Eer-anten zoude behouden, wierd hy, zulks rond uyt afflaande, alle Uuren en Minuten van de Geestelyken en Edelheden, Voornaame en Geringe, overloopen, *ut modis omnibus tentaretur, sed frustra per Dei gratiam & assistentiam Spiritus Sancti constantissimus Candidatus mortis quidem turbabatur, sed non perturbabatur*: Op dat hy op alle wyzen zoude werden beproeft, dog door Gods genaade en bystant des H. Geest wierd de volstandigste Bereyde ter Dood, wel vergeefs beroert, maar niet ontroert, waar by hem God dan ook trouwelyk heeft bygestaan.

Ik ben, zoo luyden zyn eygen woorden, tot dato zoo getroost in God ende zoo verblyd, als een onschuldige, dat ik God niet genoeg kan danken, en hebbe geleerd in Doods-nood vrolyk en verduldig te zyn, en ben bereyd alle Bitterheit des Doods getroost te overwinnen, door Gods bystand en genade, die helpe my verder door de dierbaare Verdiensten Jesu Christi, en des H. Geestes kragtige meedewerking, Amen.

Ach! hoe heeft my de wonderbaare goedheit myns Gods gevoerd, in zwaare Aanvechtingen van meer dan tweehonderd Persoonen, en geluk-

gelukkig en
om ook de ge
in eternum.

Daar wierd
ken, maar hi
zyn als heede
mortis Mart
blyve een ze
ook genadig

Deeze gr
aad in het
die een recl
moet met I
kam wagte

Gelyk
welke Z
den, weg

Indien
Schryver

Het i
ven luy

gèlukkig en ftantvastig in myn Geloof, lustig behouden en getrooft, om ook de gegevene gevaarlyke Aanslagen af te keeren. *Laus Deo in aeternum.* Geloofst zy God in Eeuwigheit.

Daar wierden hem wel eenige dagen vergund, om zig te bedenken, maar hy zeyde: *Cras idem ero, hodie;* Morgen zal ik dezelve zyn als heeden. Daar toe helpe my God; *Ut maneam in candidatur a mortis Martyr Constantissimus:* Dat ik in het aanschyn des doods blyve een zeer bestandig Martelaar. Deeze ftantvastigheit zal God ook genadiglyk vergunnen.

L U T H E R U S.

Deeze grootmoedige ftantvastigheit des Geloofs, verdiend in der daad in het Register der Eeuwigheit te werden aangeteekend; want die een rechtschapen Beleyder der Euangelische Waarheit wil zyn, moet met Paulus weten, dat de banden en wederwaardigheeden op hem wagten; maar wat volgt 'er nu voor Nieuws?

R Ö S N E R.

Gelyk ik zie, zoo is het een zeer doordringend Geschrift, het welke Zyne Kon: Maj: van Pruysen, aan Zyn Kon: Maj: van Poo- len, wegens de Thornische zaak, heeft laten afgaan.

L U T H E R U S.

Indien ik 't durf verzoeken, zoo verwachtte ik, dat UE. my dit Schryven zult gemeen maaken.

R Ö S N E R.

Het is van myn plicht, UE. hier in te gehoorfamen. Het Schryven luyd als Volgd:

C

FRE-

FREDRIK WILHELM, Kon: van Pruylfen.

Wy zyn wel onderregt, dat het, aan Uwe Majest: meer dan al te wel bekende, Bloed-Vonnis, en dat nog wel voor 't verloop des gestelden ongelukkigen Termins, is uytgevoerd, het zal ook den zelveu zonder twyffel voorgekomen zyn, wat dit werk van de gerechticheit en het Chriffendom der geene, die deel aan dit Vonnis ende deszelfs Executie hebben, in de gantsche redelyke wereld, zonder onderscheit van Religie, voor een gevoelen verwekt, wy laaten het ook aan de Goddelyke Voorzienigheit en deszelfs alleen wyze bestiering over, hoe men een zoo grouwzaame en Barbarische daad zal kunnen goet maken: Maar nademaal men zich nog niet vergenoegen laat van een zoo groote menigte onschuldig en als nu om wraakroepend Bloed te vergieten, ja geheel en al de Lichamen dezer Martelaars, schoon niet in 't geheel, dog meerendeels den honden voor te werpen, maar dat het tegenwoordig ook over Kerken, Schoolen en den Magistraat gaat, en deshalven alles zal worden omgekeert; ende terwyl dergelyke omverwerping dezer Stad niet kan voorgenomen worden als men daar door de *Olivasche Vreede*, op eene nimmermeer verantwoordelyke wys, niet wil overtreden, zoo hebben wy niet kunnen nalaaten, daar ons, aan de onschendbaarheid van die Vreede zeer veel gelegen leyt, het bovengemelde Uwe Majt: uyt goeder meyning voor te stellen, en den zelveu de handhaving van 't gemelde Vreedens Tractaat, en voornamelyk dat geene, wat in deszelfs Tweede Arttykel par: 3. en het 35. par: begreepen is, in een zoo gewichtig punct, hier meede te erinneren, met verzoek, dat Uwe Maj. hier toe hulpe wil verschaffen, en zulke schikking gelieven te maken, dat de Stad Thorn by haar Welverdiende Privilegiën, Vryheeden en Gerechtigheeden, zoo wel in Geestelyke als Weereldlyke zaaken, ongeschend gelaten, en wat daar tegen reeds ondernomen is, weder afgedaan en herstelt werden,

op

op dat in on
en voornam
nooten, of o
zyn die te ha
wel voorzeel
geven, geen
ke in derge
Volkeren g
derzelven B
ten het geer
en onbillik
Maj: niet v

Waarl
dat God
deze h
wanneer
bekwaar
op zulke
Lateres
Maar ik
dachten
zigh d
aantrek

Zy
nadema

op dat in onverhoopte tegendeel den Euangelifche Moogentheeden, en voornamentlyk de geene, die als *Compacifcentes*, Verdrag-genootten, of ook als *Guarandeurs* van de *Olivafche Vrede* verbonden zyn die te handhaven, en welke gezamentlyk, zoo als Uwe Maj: wel voorzeeker mag gelooven, op deeze zaak byzonder agt zullen geven, geen oorzaak werde gegeven, zigh van de Middelen (welke in dergelyke gevallen, de Goddelyke Wet en het Recht aller Volkeren gelykmatig zyn) te bedienen, en ten minften vooreerft derzelven Rooms-Catholyke Onderdaanen ten deele gevoelen laten het geene, 't welke de arme Euangelifche met de uytterfte fmaad en onbillikheit in Poolen moeten lyden. Wy hebben dit Uwe Maj: niet verbergen willen, en verblyven in 't overige, &c.

Berlyn, den 9. January 1725.

L U T H E R U S.

Waarlyk de Euangelifche Kerk mag zigh wel gelukkig achten, dat God deezen Pruysfifchen Gideön verwekt heeft, zigh haarer in deeze harde Vervolging aan te nemen, welke zonder twyffel, wanneer de Jefuïtifche Aanflagen haaren vryen loop wierd gelaten, bekwaam was de Luthersche in Poolen in 't geheel uyt te roeyen, op zulke wyze is het wel waar, wat men zeyd: *Cum duplicantur Lateres, veniet Moses*; Hoe grooter Nood, hoe nader God. Maar ik mochte wel eens weten, wat de Heeren Poolen voor gedachten hebben, nu zy zien, dat een zoo machtige Moogentheit, zigh de tot Thorn vervolgde Luthersche met zoo veel naadruk aantrekt.

R Ö S N E R.

Zy zullen de Hoofden over al wonderlyk by malkander steeken, nademaal zy met handen kunnen tasten, dat de Koninglyke

Pruysfifche oogmerken ernst word , het welke onder ander ook , uyt het volgende , insgelyk Pruyfifche , Schryven blykt.

Het andere Schryven van Zyn Koninglyke Majesteit van Pruyfen , &c. Aan Zyn Koninglyke Majesteit van Denemarken , &c. Weegen de zaak van Thorn.

FREDERIK WILHELM, Kooning.

De Godzaligen yver , die Uwe Maj: in de beruchte Thornsche Zaak , wegens het daar by gehoudene Onrechtvaardige Gedrag van het Poolfche Hof en de Roomsche Clergië , in het verdoemlyk gepleegde Gruwel tegen de arme Euangelifche Ingezeetenen der Stad Thorn betoond heeft , is billyk zeer te roemen , en de Allerhoogfte zal Uw aangewende Moeyte , tot redding van deeze onfchuldig vervolgte Luyden , niet onvergouden laten. Dog dewyl Uwe Majesteits Brief , desweegen aan den Koning van Poolen gefchreven , zoo laat is gekoomen , dat zy voor de Executië van het Thornsche Bloed-Vonnis , niet heeft kunnen overgegeven werden , zoo zal men nu wel zoo dienen te werken , dat ten minste de staat der Religië , in de Stad niet geheel werde verandert en omgekeert. Wy hebben derhalven heden aan den Koning van Poolen gefchreeven , waar van een Af-schrift hier nevens gaat , en stellen aan Uwe Majesteit voor , of hy niet desgelyks doen wil , &c.

Berlyn , den 9. January 1725.

L U T H E R U S.

God bewaare deezen , voor de vervolgte Euangelifche Kerk zoo wel Waakenden , Koning ; want daar uyt zal ook de grootfte
Vyand

Vyand van myne, door Gods genade in standt gebragte, Reformatië erkennen moeten dat het waar zy, wat men na myn dood in de Lutherfche Kerk heeft bewaarheit.

*Godes Woord en Luthers Leer,
Vergaat nu nog nimmermeer.*

Ik weet, hoe liet my heeft geholpen, dat Groote Hoofden by myn tyd zigh aan my lieten geleegen leggen, en het werk der Reformatië hebben onderftut, en kan alzo licht denken, dat de Euangelifche Kerk tot Thorn, zigh ook geen gering Voordeel van deeze Pruyffifche Bemiddeling te belooven heeft. Was *Carolus Quintus* zoo tegen my gezint geweest, als myne *Theol. Antagoniften* tot Worms en Augspurg, tegen my gezint waren, zekerlyk! 't zoude met het toegezeyde Vrygeleyde, een flechte uytflag hebben gehad, en de Euangelifche Leere zoude weynig voortgang gehad hebben: Maar de Edelmoedigheid des Keyfers verhinderde alle Vyandlyke Aanflaagen, zoo dat ik Lutherus was, en Lutherus bleef; en waarlyk, ik wil wel gelooven, dat wanneer het de Jefuiten konden uytwerken, dat zy met beyde d' Armen, daar heen zouden zoeken te arbeyden; dat 'er geen eenig Lutheriaan, nog tot Thorn, nog in Poolen zoude blyven: Maar *Deus adhuc vivit*, God leeft nog, en d'Euangelifche Kerk zal, zoo zigh de omftandigheden vertoonen, wel in Thorn blyven, al fchoon zy ook door nog veel fterker winden van Vervolging mochte beftormt werden.

R Ö S N E R.

Dat geeve God, als in wiens handen zoo de herten der Koningen zyn, dat hy die kan leyden, waar heen hy wil: Maar ik vinde hier een ander Nieuws, en dat wel in de volgende Woorden: Gelyk als de Jefuitifche *Proceduuren* tot Thorn tegen de Lutherfche

aldaar van geen een oprecht Catholyk gemoed werd goed gekeurd, zoo heeft ook zyn Pauselyke H: het uytterste misnoegen daar over betoond, en deswegen dan ook den Generaal van der Jesuiten Orden heeft doen aanzeggen, van de Jesuiten te verplichten, dat zy in haar Religië Yver niet te Ver gaan, nog het allerminste in de Zaaken der Religië onderneemen, zonder 't zelve alvorens aan hem bekend gemaakt te hebben.

L U T H E R U S.

Zeeker, de tegenwoordige Paus toond op die wyze nog veel goeds in zigh te hebben: ende ik erinnere my by deeze gelegenheit het geene, dat men van *Alexander* schryft, dat dezelve gemeenlyk weende, als men hem de Nieuwe Triümphen van zyn Vader vertelde: maar hy bedroefde zigh daarom om dat hy niet Onbarmhertig konde weezen. De toepassing hier van zullen de Euangelische Thorners tot de allergrootste Eere van den tegenwoordigen Paus wel weten te maken: Dog voor ditmaal mag onze t'Samenspraak hier hebben een

E Y N D E.

NB. Terwyl na het tegenwoordig getuygenis der Couranten, in de Zaak van Thorn, nog veel Nieuws konde voorvallen, zoo zullen deeze t'Samenspraaken, tot aan het Eynde derzelve werden vervolgd, en alzo zal in 't toekomende de Vierde te Voorschyn komen.

Pol. 8. II. 4466

